

УДК 347.23

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6\(36\)-304-316](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6(36)-304-316)

Ільків Олег Васильович доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, вул. Степана Дем'янчука, 4, м. Рівне, 33000, тел.: (036) 263-50-85, <https://orcid.org/0000-0002-0659-1855>

Андрусів Уляна Богданівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, тел.: (032) 258-63-25, <https://orcid.org/0000-0003-2300-5114>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ: РЕЧОВО-ПРАВОВІ ТА КОНДИКЦІЙНІ СПОСОБИ

Анотація. У статті досліджуються питання щодо особливостей речово-правових та зобов'язально-правових способів захисту прав на користування чужим майном.

Встановлено, що захист прав користувачів чужого майна охоплює сукупність правових засобів, способів і форм, які використовуються для забезпечення захисту їх законних прав у разі їх порушення. Інститут захисту прав та інтересів суб'єктів має комплексний характер, оскільки форми, способи, порядок правового захисту забезпечуються нормами як матеріального, так і процесуального права. Здійснено тлумачення цієї категорії у вузькому та широкому розуміннях.

Констатовано, що реалізація права на захист суб'єкта, що користується чужим майном, значною мірою залежить від конкретного способу захисту та оцінки суду, враховуючи відповідність цього способу суб'єкту та конкретної ситуації, в якій відбувається порушення права.

Речові права суб'єктів, пов'язані з користуванням чужого майна, мають абсолютний характер, і їх захист розповсюджується на будь-яку особу, включаючи навіть власника майна.

Захист прав на чуже майно здійснюється способами, передбаченими главою 29 ЦК України.

На основі аналізу законодавчих положень узагальнено, що скористатися віндикацією як способом захисту мають право суб'єкти, які користуються чужим майном, тобто таке майно перебуває на відповідному правовому титулі.

У випадках, коли порушення прав особи, який використовує чуже майно, не пов'язане з вилученням майна, а полягає у створенні перешкод для його користування, необхідно обрати спосіб захисту, що дозволить усунути ці перешкоди, тобто звернутися до суду з негативним позовом.

Зроблено висновок, що негативний позов недоступний ймовірному сервітуарію, оскільки він не володіє спірним майном, а правом на звернення з вимогою про усунення перешкод у здійсненні правомочності користування наділений лише суб'єкт, який є володільцем.

Встановлено, що особа, яка користується чужим майном, може захистити порушене суб'єктивне право шляхом пред'явлення кондикційного позову.

Ключові слова: кондикція, речове право, право власності, речові права на чуже майно, сервітут, захист права, об'єкти цивільних прав, обмежено оборотоздатні об'єкти, реквізиція.

Ilkiv Oleh Vasyliovych Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of Civil and Legal Disciplines, Academician, Stepan Demyanchuk International University of Economics and Humanities, Stepana Demyanchuk St., 4, Rivne, 33000, tel.: (036) 263-50-85, <https://orcid.org/0000-0002-0659-1855>

Andrusiv Uliana Bohdanivna Candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the Department of civil and legal disciplines, Lviv State University of Internal Affairs, Horodotska St., 26, Lviv, 79007, tel.: (032) 258-63-25, <https://orcid.org/0000-0003-2300-5114>

FEATURES OF THE PROTECTION OF REAL RIGHTS TO USE SOMEONE ELSE'S PROPERTY: PROPERTY-LEGAL AND CONDITIONAL METHODS

Abstract. The article examines issues related to the specifics of property-law and obligation-law methods of protecting the rights to use someone else's property.

It has been established that the protection of the rights of users of someone else's property covers a set of legal means, methods and forms used to ensure the protection of their legal rights in the event of their violation. The institution of protection of the rights and interests of subjects has a complex nature, since the forms, methods, procedure of legal protection are provided by the norms of both substantive and procedural law. This category has been interpreted in narrow and broad terms.

It was established that the realization of the right to protect a subject using someone else's property largely depends on the specific method of protection and

court assessment, taking into account the relevance of this method to the subject and the specific situation in which the right is violated.

The property rights of subjects related to the use of other people's property are absolute in nature, and their protection extends to any person, including even the owner of the property.

Protection of rights to other people's property is carried out by the methods provided for by Chapter 29 of the Civil Code of Ukraine.

Based on the analysis of the legislative provisions, it is summarized that subjects who use someone else's property have the right to use vindication as a means of protection, i.e. such property is on the appropriate legal title.

In cases where the violation of the rights of a person who uses someone else's property is not related to the confiscation of property, but consists in creating obstacles to its use, it is necessary to choose a method of protection that will eliminate these obstacles, that is, to apply to the court with a negative lawsuit. It was concluded that the negative claim is not available to the alleged servitor, since he does not own the disputed property, and the right to apply for the removal of obstacles to the exercise of the right of use is vested only in the subject who is the owner.

It is established that a person who uses someone else's property can protect the violated subjective right by filing a condition claim.

Keywords: condition, property right, ownership, property rights to someone else's property, easement, protection of rights, objects of civil rights, limited movable objects, requisition.

Постановка проблеми. Право на захист суб'єктивного права є однією з найважливіших гарантій, що закріплена в Конституції України і надається усім учасникам цивільних правовідносин. Особливо важливим це право є для суб'єктів, які користуються чужим майном. Воно дає можливість особі звернутися до відповідних державних інституцій із вимогою застосування відповідних правоохоронних заходів для відновлення становища, яке існувало до протиправного посягання, і припинення подальших незаконних дій.

До випадків правомірного користування чужим майном варто віднести сервітут, емфітевзис, суперфіцій. Крім того, особа може легітимно володіти і користуватися чужим майном на підставі укладеного договору (до прикладу, найму (оренди)). Як наголошує Велика Палата Верховного Суду, цивільне законодавство розрізняє право володіння як складову повноважень власника), як різновид речових прав на чуже майно (та як право, що виникає на договірних засадах, тобто договірне володіння [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо особливостей способів захисту речових прав викликає значний науковий інтерес.

Досліджувані відносини були предметом наукових розвідок таких науковців: О. Б. Гнатів, В. М. Коссака, О. О. Кота, В. І. Крата, Я. М. Романюка, К. М. Пількова та ін.

Мета статті – з'ясувати особливості речово-правових та зобов'язально-правових способів захисту прав на користування чужим майном.

Виклад основного матеріалу. Право на захист речових прав на чуже майно ґрунтується на ряді положень чинного законодавства. Перш за все, важливе значення мають приписи ст. 396 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), згідно з яким особа, яка має речове право на чуже майно, має право на захист цього права, включаючи захист від власника майна згідно з положеннями глави 29 ЦК України [2]. Зокрема, для захисту цих прав застосовуються положення, встановлені для захисту права власності.

Цей підхід законодавця до захисту прав користувачів чужого майна, дозволяє розповсюдити на них дію Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до ст. 1 якого кожна фізична або юридична особа має право на мирне володіння своїм майном. Це право може бути обмежене тільки в інтересах суспільства та за умови, передбаченої законом і загальними принципами міжнародного права.

Згідно з дослідженням Н. Є. Блажівської, яка аналізувала практику Європейського суду з прав людини, автономне тлумачення поняття майна дозволило розширити сферу дію статті 1 Першого протоколу не лише на право власності, але і на випадки, коли особа має законне право на майно, зокрема обмежені речові права або речові права на чуже майно. Для того, щоб речове право на чуже майно підпадало під дію цієї статті, суб'єкт повинен мати економічний інтерес [3, с. 108].

Захист прав користувачів чужого майна охоплює сукупність правових засобів, способів і форм, які використовуються для забезпечення захисту їх законних прав у разі їх порушення. В. В. Петруня, визначає захист прав як комплекс взаємопов'язаних правових засобів, способів та форм, які служать відновленню або визнанню порушених або оспорюваних прав, створенню умов для запобігання їх порушенню, усуненню перешкод у здійсненні прав та притягненню винних осіб до відповідальності [4, с. 14].

Інститут захисту прав та інтересів суб'єктів має комплексний характер, оскільки форми, способи, порядок правового захисту забезпечуються нормами як матеріального, так і процесуального права. При цьому захист як громадських, так і приватних інтересів забезпечується державою публічно-правовими засобами.

Р. А. Майданник розглядає захист речових прав та інтересів як сукупність правових засобів, які використовуються у разі порушення таких прав та інтересів. Ці засоби спрямовані на відновлення або захист порушених

суб'єктивних прав чи охоронюваних законом інтересів, і вони можуть бути застосовані компетентними державними органами або іншими суб'єктами права [5, с. 187].

Захист прав на чуже майно є системою активних заходів, які здійснюються уповноваженою особою (особою, яка має право на чуже майно, або іншою уповноваженою особою). Ці заходи спрямовані на усунення порушень прав на чуже майно та забезпечення виконання обов'язків щодо порушених прав особою, яка порушує ці права. У цьому контексті можна розрізняти такі правові категорії, як «захист прав на чужі речі», «захист прав на чужу річ» і «захист прав та інтересів особи, яка має право на чужу річ». В першому випадку мова йде про захист існуючого суб'єктивного права на конкретну річ уповноваженої особи (на певне майно). У другому випадку розглядається захист права на отримання майна в користування, яке належить уповноваженій особі. У третьому випадку йдеться про захист законних прав та охоронюваних інтересів уповноваженої особи у випадку втрати майна.

З урахуванням вищезазначених наукових підходів, захист прав щодо користування чужим майном доцільно трактувати у двох основних значеннях.

У вузькому розумінні, захист цих прав можна визначити як сукупність правових засобів, способів та форм, які застосовуються у випадку порушення прав на користування чужого майна особи, яка користується цим майном. Це означає, що при порушенні цих прав, особі, яка володіє або користується чужим майном, надаються правові засоби для захисту її прав та інтересів.

У широкому розумінні, захист прав на користування чужого майна включає діяльність уповноважених державних органів, яка спрямована на застосування до суб'єкта, який порушує (не визнає, оспорує) право на користування чужим майном, встановленого законом порядку забезпечених державним примусом заходів.

Для забезпечення реалізації права на захист важливу роль відіграє правовий механізм захисту, який можна визначити як систему захисних заходів, способів та форм. Цей механізм є важливою гарантією можливості реалізації права на захист у випадку порушення суб'єктивних прав та законних інтересів у процесі використання чужого майна.

Для подальшого розгляду цього питання важливе значення має розуміння права особи, яка користується чужим майном, на захист як в матеріальному, так і в процесуальному аспекті. Незважаючи на те, що така особа може обирати різні форми захисту, включаючи самозахист, судовий захист вважається найефективнішою формою захисту. У процесуальному аспекті право на захист в суді здійснюється у рамках самостійного процесуального відношення, що виникає з моменту звернення суб'єкта до суду для захисту порушеного права. У матеріальному аспекті право на захист можна розглядати як складову суб'єктивного права на чуже майно.

Матеріально-правовий аспект захисту прав щодо використання чужого майна насамперед полягає у з'ясуванні, чи має суб'єкт таке право та чи було воно порушене або було необхідним його правове визначення [6, с. 48]. При цьому на фактичну реалізацію права на захист і в матеріальному, і в процесуальному значенні накладається похідний характер прав використання чужого майна та правові титули, на яких воно використовується.

Залежно від обраного способу захисту та оцінки судом, реалізація права на захист суб'єкта, що користується чужим майном, значною мірою залежить від конкретного способу захисту та оцінки суду, враховуючи відповідність цього способу суб'єкту та конкретної ситуації, в якій відбувається порушення права.

Реалізація матеріальної складової права на захист суб'єкта, який використовує чуже майно, правильною вибором та можливістю застосування способів захисту, залежить від поділу прав на речові та зобов'язальні, абсолютні та відносні.

У науковій літературі досить поширеним є поділ прав на речові та зобов'язальні права, що пов'язано з їх регламентацією у нормах ЦК України. Поряд з цим зберігається та продовжується застосовуватися поділ прав на абсолютні (до них належать серед інших речові права) та відносні права (серед яких - зобов'язальні права) [7, с. 81].

Так, можливі ситуації, коли користувач чужого майна потребує захисту від різних суб'єктів, з якими він перебуває у відносинах щодо цього майна. Ось кілька прикладів:

Захист від суб'єктів, з якими користувач знаходиться в абсолютних відносинах: Наприклад, якщо користувач надає загальнодоступний сервіс, який використовують різні особи без укладання окремих договорів, він може потребувати захисту свого права на використання цього майна від будь-яких осіб, які намагаються перешкодити йому чи використовувати майно без дозволу.

Захист від суб'єктів, з якими користувач уклав договір щодо майна: Якщо користувач використовує майно на підставі угоди або договору з власником, то він може потребувати захисту своїх прав від будь-якого порушення угоди або випадків, коли договірні сторони не дотримуються своїх зобов'язань щодо майна.

Захист від власника майна: У деяких випадках користувач може потребувати захисту від самого власника майна, наприклад, якщо власник порушує домовленість або права користувача на користування ним, або намагається вилучити майно без належного повідомлення чи встановленої процедури.

При виборі способу захисту прав суб'єкта який користується чужим майном, слід керуватися положеннями законодавства, які регулюють захист

прав на майно. Зокрема, ст. 16 ЦК України закріплює загальні положення про захист прав на майно. Також важливо враховувати спеціальні способи захисту, які передбачені в законодавстві для конкретних видів майна або особливих ситуацій.

Для продовження дослідження доцільно взяти за основу позицію І. О. Дзери, яка зазначає, що у доктрині права України поширена класифікація способів захисту речових прав та інтересів, за якою виділяються речово-правові, зобов'язально-правові і такі, що впливають із різних інститутів цивільного права і не належать ні до речових, ні до зобов'язальних [8, с. 18].

З огляду на це, можна встановити, що речово-правові засоби захисту прав мають на меті захистити суб'єктивні права як абсолютні права суб'єкта, який на момент порушення права не знаходиться у договірних або інших зобов'язальних відносинах з порушником. Речові права суб'єктів, пов'язані з використанням чужого майна, мають абсолютний характер, і їх захист розповсюджується на будь-яку особу, включаючи навіть власника майна.

Захист прав на чуже майно здійснюється способами, передбаченими главою 29 ЦК України (ст. 396 ЦК України). З аналізу цієї статті випливає, що способами захисту виступають витребування майна з чужого незаконного володіння (ст. 387 ЦК України) та вимога усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном (ст. 391 ЦК України). При цьому, здебільшого науці цивільного права властиво називати вищезазначені способи захисту віндикаційним та негаторними позовами. Зокрема, віндикація як спосіб захисту речових прав знаходиться під пильною увагою представників науки цивільного права. У наукових і навчальних джерелах при позначенні способів захисту речових прав ці назви використовуються значно рідше. У судовій практиці, використання термінів віндикаційний та негаторний позов, навпаки, доволі розповсюджені. Більше того, при оцінці способу захисту, його належності та ефективності у конкретній ситуації, суди вдаються до опису і роз'яснення цих позовів, що дає право вести мову про здебільшого усталену практику захисту прав на майно.

Наприклад, в одній з постанов Верховного Суду зазначено, що віндикацією є передбачений законом основний речово-правовий спосіб захисту цивільних прав та інтересів власника майна чи особи, що має речове право на майно (титульний володілець), який полягає у відновленні становища, що існувало до порушення, шляхом повернення об'єкта права власності у володіння власника (титульного володільця) з метою відновлення права використання власником усього комплексу його правомочностей.

Віндикація - це витребування своєї речі неволодіючим власником від володіючого невластника. Віндикація - це передбачений законом основний речово-правовий спосіб захисту цивільних прав та інтересів власника майна

чи особи, що має речове право на майно (титульного володільця), який полягає у відновленні становища, що існувало до порушення, шляхом повернення об'єкта права власності у володіння власника (титульного володільця) з метою відновлення права використання власником усього комплексу його правомочностей. Витребування майна шляхом віндикації застосовується до відносин речово-правового характеру, зокрема якщо між власником (законним володільцем) і володільцем майна немає договірних відносин і майно перебуває у володільця не на підставі укладеного з власником договору [9].

В іншій справі 923/479/17 суд касаційної інстанції окреслив предмет віндикаційного позову, вказавши, що ним виступає вимога неволодіючого майном власника до незаконно володіючого цим майном невідомого про повернення індивідуально визначеного майна з чужого незаконного володіння. При цьому предмет доказування у таких справах становлять обставини, які підтверджують правомірність вимог позивача про повернення йому майна з чужого незаконного володіння, як-от: 1) факти, що підтверджують його право власності або інше суб'єктивне право титульного володільця на витребуване майно; 2) факт вибуття майна з володіння позивача; 3) наявність майна в натурі у незаконному володінні відповідача; 4) відсутність у відповідача правових підстав для володіння майном [10].

Основні положення щодо віндикаційного позову можна узагальнити наступним чином: віндикаційний позов виступає як позов неволодіючого власника до незаконно володіючого невідомого з метою витребування свого майна у фізичному вигляді. Цей позов використовується у випадках, коли власник втрачає право володіння своєю річчю і вимагає повернення її у фізичному вигляді. Віндикацію як спосіб захисту пов'язують переважно з поверненням конкретно визначених речей (майна), а не подібних до них. Віндикаційний позов є позадоговірним, тобто він пред'являється лише в разі відсутності договірних відносин між власником (титульним володільцем) та порушником права власності.

Виходячи з положень чинного законодавства, скористатися віндикацією як способом захисту мають право суб'єкти, які користуються чужим майном, тобто таке майно перебуває на відповідному правовому титулі.

У випадках, коли порушення прав особи, який використовує чуже майно, не пов'язане з вилученням майна, а полягає у створенні перешкод для його користування, важливо обрати спосіб захисту, що дозволить усунути ці перешкоди. Один із можливих способів захисту - це звернення до суду з негаторним позовом.

Відомо, що для подання негаторного позову не потрібно доводити, що перешкоди у користуванні та розпорядженні майном були спричинені винними діями відповідача або призвели до збитків. Достатньо, щоб такі дії

(або бездіяльність) об'єктивно порушували права суб'єкта речового права на чуже майно і були протиправними. Такий підхід є встановленим та прийнятним.

Судова практика підтримує єдиний підхід до того, що титульний власник має право на подання негаторного позову. Цей позов заявляється проти особи, яка перешкоджає позивачеві у здійсненні його законного права користування чи розпорядження майном. В рішеннях судів негаторний позов описується як той, який подається у випадках, коли власник має своє майно у володінні, але дії інших осіб перешкоджають йому вільно його використовувати або розпоряджатися ним. Іншими словами, підставою для подання негаторного позову є протиправні дії третьої особи, які перешкоджають власникові у здійсненні його права користування та розпорядження власним майном. Предмет негаторного позову становить вимога володіючого майном власника до третіх осіб про усунення порушень його права власності, що перешкоджають йому належним чином користуватися, розпоряджатися цим майном тим чи іншим способом. Для задоволення вимог власника достатньо встановити факт об'єктивно існуючих перешкод у здійсненні власником своїх правомочностей. Таким чином, право власності як абсолютне право має захищатися лише при доведенні самого факту порушення [11].

На практиці учасники цивільних відносин подекуди не розмежовують негаторний позов та вимогу про встановлення сервітуту.

Проте сервітут не може встановлюватися за допомогою негаторного позову. На законодавчому рівні унормовані підстави виникнення права користування чужим майном, однією з яких виокремлено судові рішення.

До ключових відмінностей досліджуваних способів захисту речових прав слід віднести такі: вимога про усунення перешкод у користуванні та/або розпорядженні майном пред'являється винятково до особи, чия поведінка є протиправною, а для встановлення сервітуту характер діянь відповідача не має жодного юридичного значення; негаторний позов підлягає задоволенню за умови, що створення перешкод у здійсненні права користування та/або розпорядження майном є наслідком незаконних діянь відповідача, натомість пред'явлення вимоги про встановлення сервітуту залежить від об'єктивної необхідності користування чужою річчю.

Негаторний позов недоступний ймовірному сервітуарію, оскільки він не володіє спірним майном, а правом на звернення з вимогою про усунення перешкод у здійсненні правомочності користування наділений лише суб'єкт, який є володільцем.

Відтак, якщо наявні перешкоди у доступі до земельної ділянки у зв'язку з необхідністю проходження через суміжну земельну ділянку, власник (титульний володілець) вправі вимагати саме встановлення сервітуту, а не

звертатися з негативним позовом. Крім того, вимога про встановлення земельного сервітуту може бути пред'явлена лише до власника чи титульного володільця сусідньої земельної ділянки.

Стосовно зобов'язально-правових способів захисту права власності та інших речових прав, нашу увагу привертає кондикція.

Загальні підстави застосування кондикційного позову унормовані гл. 83 ЦК України, предметом регулювання якої є відносини, що виникають у зв'язку з безпідставним набуттям або збереженням майна та не унормовані спеціальними інститутами цивільного права, тобто мають універсальний характер.

Солідаризуємося з позицією, висловленою О. О. Котом, що незважаючи на трактування кондикції в судовій практиці як спеціального способу захисту, навряд чи є достатні підстави для такого висновку, оскільки вона цілком пристосована для захисту будь-якого суб'єктивного права, що надає їй загального характеру [12, с. 299].

Приписами ст. 1212 ЦК України регламентовано, що особа, яка набула або зберегла у себе майно за рахунок іншої особи без достатньої правової підстави зобов'язана його повернути [2]. Для кондикції характерним є приріст майна в набувача без достатніх правових підстав, тобто іманентною ознакою цього зобов'язального правовідношення є неправомірне набуття чи збереження майна однією особою за рахунок іншої.

Кондикційні зобов'язання виникають за наявності одночасно таких умов: набуття чи збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого); набуття чи збереження майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава, на якій майно набувалося, згодом відпала [13].

Особливістю розглядуваних зобов'язань є широке коло підстав їх виникнення: вони можуть виникати на підставі різноманітних юридичних фактів - дій (правомірних або неправомірних) чи подій; бути результатом поведінки як сторін зобов'язального правовідношення, так і третіх осіб; жодного юридичного значення не має чи набуття/збереження майна набувачем відбулося за волею або поза волею власника.

Таким чином, власник чи інший титульний володільця може захистити своє речове право шляхом пред'явлення кондикційного позову до володільця за наявності підстав, регламентованих ст. 1212 ЦК України. Тобто кондикція застосовна і до випадків, коли посягання мало місце на права коритувача чужого майна.

Як наголошує ВС, кондикція застосовується субсидіарно, коли певна вимога власника (титульного володільця) майна не охоплюється нормативним урегулюванням основного способу захисту права, але за характерними ознаками, умовами та суб'єктивним складом підпадає під визначення

зобов'язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави [14].

Крім того, що витребування майна у порядку кондикції може застосовуватися субсидіарно, її слід розглядати як самостійний спосіб захисту права власності, зокрема у разі пред'явлення вимоги про повернення речі до особи (набувача), з яким позивач (потерпілий) не перебуває у договірних відносинах щодо цього майна.

Право на витребування майна з чужого незаконного володіння та право на повернення безпідставно набутого чи збереженого майна не підлягають відчуженню, тобто є необоротоздатними майновими правами. Це зумовлено тим, що перехід кондикційної чи віндикаційної вимоги за відсутності в особи, яка її пред'являє, титулу на майно, не допускається.

В деяких випадках для досягнення ефективного захисту особа, що використовує чуже майно, може потребуватися застосування декількох способів захисту, включаючи ті, які спрямовані проти власника майна. Це може бути необхідно для забезпечення повного захисту права власності та усунення будь-яких порушень чи перешкод щодо користування чужим майном. До прикладу, у разі якщо майно, яке перебувало у користуванні особи, було реквізоване в порушення законодавчих вимог, що зумовило припинення речового права, а відтак протиправне посягання на право користування чужим майном.

Висновки. Резюмуючи викладене, можемо зробити висновок, що речово-правові та кондикційні способи захисту прав доступні учасникам цивільних відносин, які користуються чужим майном, та спрямовані на відновлення їхнього володіння, користування майном, або на усунення будь-яких перешкод, що перешкоджають здійсненню цих правомочностей. Користувач може використовувати розглянуті вище способи захисту, які передбачено законом, а також здійснювати заходи для захисту своїх прав, зокрема шляхом звернення до суду або інших компетентних органів.

Література:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 у справі № 653/1096/16-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/75296538>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5668>.
3. Блажівська Н. Є. Речові права на чуже майно в практиці Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 5. С. 107-111.
4. Петруня В.В. Поняття та система способів захисту прав суб'єктів господарювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2019. 20 с.
5. Майданик Р. А. Речове право: підручник. Київ: Алерта, 2019. 1102 с.
6. Подоляк А.В. Захист прав на чуже майно у сфері господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 45-52.

7. Мічурін Є.О. Абсолютні та відносні цивільні права. *Форум права*. 2018. № 1. С. 81–87.
8. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2001. 23 с.
9. Постанова Верховного суду від 20.05.2020 у справі № 522/11473/15-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89621383>
10. Постанова Верховного Суду від 08.05.2018 у справі № 923/479/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74221169>
11. Постанова Верховного Суду від 10.04.2019 у справі № 904/2083/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/81042376>
12. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.
13. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних із поверненням майна, набутого або збереженого без достатньої правової підстави (стаття 1212 ЦК України). Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2018 року – листопад 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Daidgest_maino_st1212.pdf.
14. Постанова Верховного Суду від 23.02.2022 у справі № 672/362/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104123140>

References:

1. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 04.07.2018 u spravi № 653/1096/16-ц [Resolution of the Grand Chamber of Supreme Court from 04.07.2018 on the case No. 653/1096/16-ц]. [reyestr.court.gov.ua](https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/75296538). Retrieved from <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/75296538> [in Ukrainian].
2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine from 16.01.2003 № 435-IV]. [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5668). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5668>. [in Ukrainian].
3. Blazhivska, N. Ye. (2018). Rechovi prava na chuzhe maino v praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. [Real rights in another's property under the case law of the European court of human rights]. *Porivnialno-analitychne pravo [Comparative and analytical law]*, 5, 107-111. [in Ukrainian].
4. Petrunia, V. V. (2019). Poniattia ta systema sposobiv zakhystu prav subiektiv hospodariuvannia [The concept and system of ways to protect the rights of business entities]. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa [in Ukrainian].
5. Maidanyk, R. A. (2019) Rechove pravo [Real right]: Kyiv: Alerta, 2019. [in Ukrainian].
6. Podoliak, A. V. (2019). Zakhyst prav na chuzhe maino u sferi hospodariuvannia [Protection of rights to other people's property in the field of business.]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, economy and law]*, 7, 45-52. [in Ukrainian].
7. Michurin, Ye.O. (2018). Absolutni ta vidnosni tsyvilni prava [Absolute and relative civil RIGHTS]. *Forum prava [Forum of law]*, 1, 81–87. [in Ukrainian].
8. Dzera, I. O. (2001). Tsyvilno-pravovi zasoby zakhystu prava vlasnosti v Ukraini [Civil legal means of protection of property rights in Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 20.05.2020 u spravi № 522/11473/15-ц [Resolution of Supreme Court from 20.05.2020 on the case No. 522/11473/15-ц]. [zakononline.com.ua](https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89621383). Retrieved from <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89621383> [in Ukrainian].

10. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 08.05.2018 u spravi № 923/479/17ц [Resolution of Supreme Court from 08.05.2018 on the case No. 923/479/17]. zakononline.com.ua. Retrieved from <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74221169> [in Ukrainian].

11. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 10.04.2019 u spravi № 904/2083/18 [Resolution of Supreme Court from 10.04.2019 on the case No. 904/2083/18]. ligazon.net. Retrieved from <https://verdictum.ligazon.net/document/81042376> [in Ukrainian].

12. Kot, O. O. (2017). *Zdiisnennia ta zakhyst subiektyvnykh tsyvilnykh prav: problemy teorii ta sudovoi praktyky* [Implementation and protection of subjective civil rights: problems of theory and judicial practice]. Kyiv : Alerta [in Ukrainian].

13. Daidzhest sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu u spravakh, poviazanykh iz povnenniam maina, nabutoho abo zberezenoho bez dostatnoi pravovoi pidstavy (stattia 1212 TsK Ukrainy). Rishennia, vneseni do YeDRSR, za sichen 2018 roku – lystopad 2022 roku. [Digest of judicial practice of the Supreme Court in cases related to the return of property acquired or retained without a sufficient legal basis] [supreme.court.gov.ua](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Daidgest_maino_st1212.pdf) Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Daidgest_maino_st1212.pdf. [in Ukrainian].

14. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 23.02.2022 u spravi № 672/362/20 [Resolution of the Supreme Court of 23.02.2022 on the case No. 672/362/20]. reyestr.court.gov.ua Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104123140> [in Ukrainian].